

Tekstboekje

Tekst 1

1 Προσῆκει δὲ παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι, ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ, ἢ βελτίονι
2 γίνεσθαι καὶ ὀνίνασθαι ἢ παραδείγματι τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι ὀρώντες
3 πάσχοντα ἃ ἂν πάσχη φοβούμενοι βελτίους γίνωνται. εἰσὶν δὲ οἱ μὲν ὠφελούμενοί τε
4 καὶ δίκην διδόντες ὑπὸ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων οὗτοι οἱ ἂν ἰάσιμα ἀμαρτήματα
5 ἀμάρτων· ὁμῶς δὲ δι' ἀλγηδόνων καὶ ὀδυνῶν γίνεται αὐτοῖς ἡ ὠφελία καὶ ἐνθάδε
6 καὶ ἐν Ἄιδου· οὐ γὰρ οἷόν τε ἄλλως ἀδικίας ἀπαλλάττεσθαι. οἱ δ' ἂν τὰ ἔσχατα
7 ἀδικήσωσι καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα ἀδικήματα ἀνίατοι γένωνται, ἐκ τούτων τὰ
8 παραδείγματα γίνεται, καὶ οὗτοι αὐτοὶ μὲν οὐκέτι ὀνίανται οὐδὲν, ἅτε ἀνίατοι ὄντες,
9 ἄλλοι δὲ ὀνίανται οἱ τούτους ὀρώντες διὰ τὰς ἀμαρτίας τὰ μέγιστα καὶ ὀδυνηρότατα
10 καὶ φοβηρότατα πάθη πάσχοντας τὸν αἰεὶ χρόνον, ἀτεχνῶς παραδείγματα ἀνηρημένους
11 ἐκεῖ ἐν Ἄιδου ἐν τῷ δεσποτηρίῳ, τοῖς αἰεὶ τῶν ἀδίκων ἀφικνουμένοις θεάματα καὶ
12 νοσητήματα. ὦν ἐγὼ φημι ἕνα καὶ Ἀρχέλαον ἔσεσθαι, εἰ ἀληθῆ λέγει Πῶλος, καὶ
13 ἄλλον ὅστις ἂν τοιοῦτος τύραννος ἦ· οἶμαι δὲ καὶ τοὺς πολλοὺς εἶναι τούτων τῶν
14 παραδειγμάτων ἐκ τυράννων καὶ βασιλέων καὶ δυναστῶν καὶ τὰ τῶν πόλεων
15 πραξάντων γεγονότας· οὗτοι γὰρ διὰ τὴν ἐξουσίαν μέγιστα καὶ ἀνοσιώτατα
16 ἀμαρτήματα ἀμαρτάνουσι. μαρτυρεῖ δὲ τούτοις καὶ Ὀμηρος· βασιλέας γὰρ καὶ
17 δυνάστας ἐκεῖνος πεποίηκεν τοὺς ἐν Ἄιδου τὸν αἰεὶ χρόνον τιμωρουμένους, Τάνταλον
18 καὶ Σίσυφον καὶ Τιτυόν· Θεοσίτην δέ, καὶ εἴ τις ἄλλος πονηρὸς ἦν ιδιώτης, οὐδεὶς
19 πεποίηκεν μεγάλας τιμωρίας συνεχόμενον ὡς ἀνίατον – οὐ γὰρ οἶμαι ἐξῆν αὐτῷ· διὸ
20 καὶ εὐδαιμονέστερος ἦν ἢ οἷς ἐξῆν – ἀλλὰ γάρ, ὦ Καλλίκλεις, ἐκ τῶν δυναμένων εἰσι
21 καὶ οἱ σφόδρα πονηροὶ γιγνόμενοι ἄνθρωποι· οὐδὲν μὴν κωλύει καὶ ἐν τούτοις ἀγαθοῦς
22 ἄνδρας ἐγγίγνεσθαι, καὶ σφόδρα γε ἄξιον ἄγασθαι τῶν γιγνομένων· χαλεπὸν γάρ, ὦ
23 Καλλίκλεις, καὶ πολλοῦ ἐπαίνου ἄξιον ἐν μεγάλῃ ἐξουσίᾳ τοῦ ἀδικεῖν γενόμενον
24 δικαίως διαβίῳ. ὀλίγοι δὲ γίνονται οἱ τοιοῦτοι· ἐπεὶ καὶ ἐνθάδε καὶ ἄλλοι
25 γεγόνασιν, οἶμαι δὲ καὶ ἔσονται καλοὶ κάγαθοι ταύτην τὴν ἀρετὴν τὴν τοῦ δικαίως
26 διαχειρίζειν ἃ ἂν τις ἐπιτρέπη· εἷς δὲ καὶ πάνυ ἐλλόγιμος γέγονεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους
27 Ἑλληνας, Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου· οἱ δὲ πολλοί, ὦ ἄριστε, κακοὶ γίνονται τῶν
28 δυναστῶν. ὅπερ οὖν ἔλεγον, ἐπειδὴν ὁ Ῥαδάμανθυς ἐκεῖνος τοιοῦτόν τινα λάβῃ, ἄλλο
29 μὲν περὶ αὐτοῦ οὐκ οἶδεν οὐδὲν, οὐθ' ὅστις οὐθ' ὄντινων, ὅτι δὲ πονηρὸς τις· καὶ τοῦτο
30 κατιδὼν ἀπέπεμψεν εἰς Τάρταρον, ἐπισημνόμενος, ἕαντε ἰάσιμος ἕαντε ἀνίατος δοκῆ
31 εἶναι· ὁ δὲ ἐκεῖσε ἀφικόμενος τὰ προσήκοντα πάσχει. ἐνίοτε δ' ἄλλην εἰσιδὼν ὀσίως
32 βεβιωκυῖαν καὶ μετ' ἀληθείας, ἀνδρὸς ιδιώτου ἢ ἄλλου τινός, μάλιστα μὲν, ἔγωγέ φημι,
33 ὦ Καλλίκλεις, φιλοσόφου τὰ αὐτοῦ πράξαντος καὶ οὐ πολυπραγμονήσαντος ἐν τῷ βίῳ,
34 ἠγάσθη τε καὶ ἐς μακάρων νήσους ἀπέπεμψε.

Plato, Gorgias 525B–526C

1 Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπέικασον τοιοῦτω πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε
 2 πέρι καὶ ἀπαιδευσίας. ἰδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκῆσει σπηλαιώδει,
 3 ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούση μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν
 4 ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς ἀχένας, ὥστε μένειν τε
 5 αὐτοὺς εἰς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄραν, κύκλω δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ
 6 ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὄπισθεν
 7 αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμοτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τειχίον
 8 παρῳκοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ
 9 παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θάυματα δεικνύασιν.

10 Ὅρῳ, ἔφη.

11 Ὅρα τοῖνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίον φέροντας ἀνθρώπους σκευὴ τε παντοδαπὰ
 12 ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ
 13 παντοῖα εἰργασμένα, οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν
 14 παραφερόντων.

15 Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους.

16 Ὅμοιους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ· τοὺς γὰρ τοιοῦτους πρῶτον μὲν ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων
 17 οἶει ἂν τι ἐωρακέναι ἄλλο πλὴν τὰς σκιάς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντικρὺ αὐτῶν
 18 τοῦ σπηλαίου προσπιπτούσας;

19 Πῶς γάρ, ἔφη, εἰ ἀκινήτους γε τὰς κεφαλὰς ἔχειν ἠναγκασμένοι εἶεν διὰ βίου;

20 Τί δὲ τῶν παραφερομένων; οὐ ταῦτόν τοῦτο;

21 Τί μήν;

22 Εἰ οὖν διαλέγεσθαι οἰοί τ' εἶεν πρὸς ἀλλήλους, οὐ ταῦτα ἡγή ἂν τὰ ὄντα αὐτοὺς
 23 νομίζειν ἄπερ ὄρῳ;

24 Ἀνάγκη.

25 Τί δ' εἰ καὶ ἡγῶ τὸ δεσμοτήριον ἐκ τοῦ καταντικρὺ ἔχει; ὁπότε τις τῶν
 26 παριόντων φθέγγεται, οἶει ἂν ἄλλο τι αὐτοὺς ἡγεῖσθαι τὸ φθεγγόμενον ἢ τὴν
 27 παριούσαν σκιάν;

28 Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.

29 Παντάπασι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἂν ἄλλο τι νομίζοιεν τὸ ἀληθές ἢ τὰς
 30 τῶν σκευαστῶν σκιάς.

31 Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.

32 Σκόπει δὴ, ἦν δ' ἐγώ, αὐτῶν λύσιν τε καὶ ἴασιν τῶν τε δεσμῶν καὶ τῆς ἀφροσύνης,
 33 οἷα τις ἂν εἴη, εἰ φύσει τοιάδε συμβαίνοι αὐτοῖς· ὁπότε τις λυθείη καὶ ἀναγκάζοιτο
 34 ἐξαίφνης ἀνίστασθαι τε καὶ περιάγειν τὸν ἀχένα καὶ βαδίζειν καὶ πρὸς τὸ φῶς
 35 ἀναβλέπειν, πάντα δὲ ταῦτα ποιῶν ἀλοῖ τε καὶ διὰ τὰς μαρμαρυγὰς ἀδυνατοῖ καθορᾶν
 36 ἐκεῖνα ὧν τότε τὰς σκιάς ἐώρα, τί ἂν οἶει αὐτὸν εἰπεῖν, εἴ τις αὐτῷ λέγοι ὅτι τότε μὲν
 37 ἐώρα φλυαρίας, νῦν δὲ μᾶλλον τι ἐγγυτέρω τοῦ ὄντος καὶ πρὸς μᾶλλον ὄντα
 38 τετραμμένος ὀρθότερον βλέπει, καὶ δὴ καὶ ἕκαστον τῶν παριόντων δεικνὺς αὐτῷ
 39 ἀναγκάζοι ἐρωτῶν ἀποκρίνεσθαι ὅτι ἔστιν; οὐκ οἶει αὐτὸν ἀπορεῖν τε ἂν καὶ
 40 ἡγεῖσθαι τὰ τότε ὀρώμενα ἀληθέστερα ἢ τὰ νῦν δεικνύμενα;

41 Πολύ γ', ἔφη.
42 Οὐκοῦν κἄν εἰ πρὸς αὐτὸ τὸ φῶς ἀναγκάζοι αὐτὸν βλέπειν, ἀλγεῖν τε ἂν τὰ
43 ὄμματα καὶ φεύγειν ἀποστρεφόμενον πρὸς ἐκεῖνα ἃ δύναται καθορᾶν, καὶ νομίζειν
44 ταῦτα τῷ ὄντι σαφέστερα τῶν δεικνυμένων;
45 Οὕτως, ἔφη.
46 Εἰ δέ, ἦν δ' ἐγώ, ἐντεῦθεν ἔλκοι τις αὐτὸν βία διὰ τραχείας τῆς ἀναβάσεως καὶ
47 ἀνάπτους, καὶ μὴ ἀνεῖη πρὶν ἐξελκύσειεν εἰς τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, ἄρα οὐχὶ ὀδυνᾶσθαι τε
48 ἂν καὶ ἀγανακτεῖν ἐλκόμενον, καὶ ἐπειδὴ πρὸς τὸ φῶς ἔλθοι, αὐγῆς ἂν ἔχοντα τὰ
49 ὄμματα μεστὰ ὄρᾶν οὐδ' ἂν ἐν δύνασθαι τῶν νῦν λεγομένων ἀληθῶν;
50 Οὐ γὰρ ἂν, ἔφη, ἐξαίφνης γε.

Plato, *Politeia* 514A–516A

Tekst 3

In zijn filosofische werk *De Natura Deorum* citeert Cicero Aristoteles.

„Stel eens dat er mensen waren die altijd onder de aarde hadden geleefd in deugdelijke en prachtige verblijven, die versierd waren met beelden en schilderijen en voorzien van al die zaken waarvan mensen die geacht worden gelukkig te zijn, een overvloed bezitten, maar die nog nooit buiten, boven op de aarde waren geweest. Ze hadden bij geruchte en van horen zeggen vernomen dat er zoiets bestond als een goddelijk wezen en een macht van goden. Stel vervolgens dat op een gegeven moment de aarde zich als een kloof opende, dat zij konden ontsnappen uit die verborgen verblijfplaats en naar buiten konden gaan, naar deze plaats die wij bewonen. Als zij dan opeens de aarde, de zeeën en de hemel zouden zien, als zij kennis zouden maken met de omvang van de wolkenpartijen en de kracht van de wind en als zij zouden kijken naar de zon en inzicht zouden krijgen in de grootte en de schoonheid daarvan, maar vooral in wat zij teweegbrengt, namelijk dat zij het is die aan de dag het aanzijn geeft door over de hele hemel haar licht te verspreiden, en als ze ook zouden ontdekken dat, wanneer de nacht het aardrijk overschaduwde, de hemel dan helemaal bezaaid en getooid is met sterren, en als ze de schakeringen zouden ontdekken in het licht van de maan die nu eens toeneemt dan weer afneemt, en zouden onderscheiden hoe al die hemellichamen opkomen en ondergaan en banen beschrijven die voor alle eeuwigheid vastliggen en onveranderlijk zijn: als ze dat alles zouden zien, dan zouden zij ongetwijfeld tot de overtuiging komen, ten eerste dat er goden zijn en ten tweede dat dit enorme bestel het werk van goden is.”

Cicero, *De Natura Deorum* II.95
Vertaling: Cornelis Verhoeven

Tekst 4

Tijdens de renaissance was voor het eerst in Italië het genre opgekomen van de Platoniserende poëzie. In de Nederlandse literatuur treft men een sprekend voorbeeld van Idee-poëzie aan in het werk van Vondel. In het sonnet „De Koninglijke Idea” zingt Vondel de lof van koningin Christina van Zweden.

- 1 d'Idea van de Deught en Schoonheit was verloren:
2 Natuur, verlegen om een voorbeelt, zocht in 't ront,
3 Tot datze Schoonheit, Deught, en Wijsheit t'effens¹⁾ vont
4 In eene Koningin, ter heerschappij geboren.
- 5 Zij had, uit lust tot Vrede, in 't brullen van zijn' toren,
6 Den Oorlogh afgevoert van Duitschlants vetten gront;
7 Nu zaghe Plato zelf d'orakels uit den mont,
8 En ketende aan haer tong zoo veler vorsten ooren;
- 9 Die zagen nooit de zon des morgens opgestaen,
10 Zoo rijck in haeren glans met meer verbaestheit aen
11 Als deze, die men wensch' dat eeuwich 't rijck beschijne.
- 12 Toen riep Natuur: ons oor en oogen zijn verzaet²⁾:
13 In eene triomfeert al 't edelst zonder maet.
14 De hemel helpe ons aen afzetsels van CHRISTYNE.
-

Tekst 5

De Duitse filosoof Hans-Georg Gadamer schreef een parodie op de Sokratische dialoogvorm door Sokrates in discussie te laten gaan met Fred, een enthousiaste tennisser, over de vraag „Waarom is jouw tennisclub de beste?”. Een aantal antwoorden van Fred is al de revue gepasseerd. Sokrates vervolgt:

- S. Maar mag ik je wederom vragen wat eigenlijk een goede terreinbeheerder is?
F. Gewoon iemand die de banen goed onderhoudt.
S. Maar blijven de banen niet het beste onderhouden, wanneer ze helemaal niet gebruikt worden?
F. Natuurlijk.
S. De beste terreinbeheerder is dus degene die de meeste banen dicht houdt?
F. Maar mag hij dat wel?
S. Och, de banen zijn te nat, óf ze zijn te droog. Of ze zijn gereserveerd voor het volgende tournoi. Een reden is er altijd. Dus je vindt die club de beste, waar de meeste banen gesloten zijn?
F. Dat geloof ik niet.
S. Goed, maar vertel me dan eindelijk eens wat wél de beste club is! Ik ben de kluts kwijt. Het is niet de club waar je de beste relaties op doet, ook niet de club met de beste spelers, ook niet die met de beste leraar en al evenmin met de beste terreinbeheerder. Welke dan?
F. Die met de beste voorzitter?
S. Misschien. Maar vertel me dan eerst welke van de twee de beste voorzitter is. Eentje voor wie iedereen bang is en die over iedereen de baas speelt, zodat niemand een kik

noot 1 en Wijsheit t'effens = en ook Wijsheid

noot 2 verzaet = verzadigd

durft te geven of in een toernooi durft te verliezen? Of een van wie je eigenlijk niets merkt?

F. Degene van wie je niets merkt.

S. Maar waarom zou hij er dan zijn?

F. Misschien zou het pas opvallen, als hij er *niet* zou zijn.

S. Daar zeg je iets heel treffends. Maar ik heb toch nog een bedenking. Als het zou opvallen wanneer hij er niet zou zijn, is hij hoe dan ook onmisbaar. Denk je dan dat hij dat zelf niet zou weten?

F. Natuurlijk wel.

S. En heb je wel eens iemand meegemaakt die wist dat hij onmisbaar was, maar toch geen macht uitoefende?

F. Ik geloof het niet.

S. De beste voorzitter is dus degene wiens aanwezigheid een beetje opvalt, maar niet teveel.

F. Zo is het.

S. Maar misschien is de sportcommissie wel belangrijker dan de voorzitter.

F. Ja, en de feestcommissie.

S. Waarom de feestcommissie?

F. Omdat er af en toe een feest moet zijn bij een club.

S. Dat is natuurlijk zo. Maar wat is het echte plezier bij een club? Denk je niet dat de beste club in de ogen van veel mensen de club is met de leukste meisjes, waar je voor en na het toernooi het lekkerst kunt dansen en het meest kunt drinken?

Tekst 6

In de gevangenis discussieert Sokrates, wachtend op zijn dood, met zijn vrienden, onder wie Kebes en Simmias. Sokrates' bewering dat voor een wijsgeer de dood hoop biedt op een beter bestaan, leidt tot een discussie over de onsterfelijkheid van de ziel.

In de onderstaande passage herinnert Kebes de aanwezigen aan een door Sokrates vaak naar voren gebrachte redenering over de onsterfelijkheid.

1 „Καὶ μὴν,” ἔφη ὁ Κέβης ὑπολαβὼν, „καὶ κατ’ ἐκεῖνόν γε τὸν λόγον, ὃ Σώκρατες,
2 – εἰ ἀληθὴς ἐστίν –, ὃν σὺ εἴωθας θαμὰ λέγειν, ὅτι ἡμῖν ἢ μάθησις οὐκ ἄλλο τι ἢ
3 ἀνάμνησις τυγχάνει οὐσα, καὶ κατὰ τοῦτον ἀνάγκη που ἡμᾶς ἐν προτέρῳ τινὶ χρόνῳ
4 μεμαθηκέναι ἃ νῦν ἀναμνησκόμεθα. Τοῦτο δὲ ἀδύνατον, εἰ μὴ ἦν που ἡμῖν ἢ ψυχὴ
5 πρὶν ἐν τῷδε τῷ ἀνθρωπίνῳ εἶδει γενέσθαι· ὥστε καὶ ταύτη ἀθάνατον ἢ ψυχὴ τι ἔοικεν
6 εἶναι.”

7 „Ἀλλὰ, ὃ Κέβης,” ἔφη ὁ Σιμμίας ὑπολαβὼν, „ποῖαι τούτων αἱ ἀποδείξεις;
8 ὑπόμνησόν με· οὐ γὰρ σφόδρα ἐν τῷ παρόντι μέμνημαι.”

9 „Ἐνὶ μὲν λόγῳ,” ἔφη ὁ Κέβης, „καλλίστῳ, ὅτι ἐρωτώμενοι οἱ ἄνθρωποι, ἐὰν τις
10 καλῶς ἐρωτᾷ, αὐτοὶ λέγουσιν πάντα ἢ ἔχει. Καίτοι εἰ μὴ ἐτύγχανεν αὐτοῖς ἐπιστήμη
11 ἐνοῦσα καὶ ὀρθὸς λόγος, οὐκ ἂν οἴοι τ’ ἦσαν τοῦτο ποιῆσαι.”

Plato, Phaidon 72E3–73A10

Aantekeningen

- regel 1 **Καὶ μὴν** En dan nog iets
- regel 1 **καὶ κατ' ἐκεῖνόν γε τὸν λόγον** ook volgens die redenering
- regel 2 **ὅτι** nl. dat
- regel 3 **καὶ κατὰ τοῦτον** *Herhaalt καὶ κατ' ἐκεῖνόν γε τὸν λόγον* (regel 1).
- regel 3 **ἀνάγκη** *Vul aan: ἐστὶ.*
- regel 4 **μεμαθηκέναι** *Van μανθάνω.*
- regel 8 **ὑπομιμνήσκω τινά** iemands geheugen opfrissen
- regel 9 **Ἐνὶ μὲν λόγῳ καλλίστῳ, ὅτι** Ik zal jou één zeer overtuigend bewijs leveren,
nl. dat
- regel 10 **πάντα ἧ ἔχει** hoe alles werkelijk is
- regel 11 **λόγος** inzicht
-

Einde